

Politikai
röpiratok

1/7

KOSSUTH LAJOS

KÉT LEVELE

felelet sokaknak.

(megjelent a „M. Újság” jan. 1., 16., és 17-ik számaiban.)

Ára: 10 kr.

7

PEST, 1869.

NOSÉDA GYULA NYOMÁSA

barátoktere 8. szám a.

KÖSSUTH LAJOS

KÖNYVÉRTÉK

lelelet sokaknak

DEBALLAGI MÓR.

1848

KÖNYVÉRTÉK

1848

I.

Turin, decz. 24-én 1868.

Azon testtleteken s egyleteken kívül, melyeknek szives megemlékezésére külön külön válaszolni még szabadnak tarthattam, a rokonszenv, s bizalom különféle nyilatkozatai által lettem más számosak részéről is megtisztelve a közelebbi múlt hónapok alatt.

Nevezetesen:

Jászberény városa: diszpolgárává.

A debreczeni honvédegyelet, — a szegedi polgári társalgókör, — az aradmegyei erdőhegyi olvasóegylet, — a siklósi polgári dalárda és olvasókör, a beregszászi polgári olvasóegylet — a gyóni olvasókör, — a ráczkevei népkör, — a derecskei, egri, kecskeméti, tiszaföldvári, tiszafüredi, paksi, érkeserői, margitai, nagy-déni demokrata körök, — a debreczeni polgári kör, — a csengeri baloldali kör, s a szalontai népkör, tiszteletbeli elnöküké.

Az öcsödi és laczházi demokrata körök szintugy tiszteletbeli elnöküké, egyszersmind fiaimat tiszteletbeli tagjaikká.

A losonczi és nagy-kállói casino egyletek, — a kis-kun-halasi polgári olvasókör, — az aradi népmivelődési, s kún-szentmiklósi ol-

vasó egyletek, a két utóbbi. fiaimmal együtt tiszteletbeli tagjaikká.

Nógrádmegyebeli Diósjenő községe tiszteletbeli község birájává lett megválasztatásomat adta tudtomra.

Szombathely városa polgársága nevében pedig, sasza badkai honvédegyelet, amakó i olgár kör, Somogy megye csepeli népkör, — tiszta-vezsenyi olvasó kör, kisperegi democrata kör, a sárosvataki tanuló ifjak önképző társulata, — a pesti tanuló ifjuság democrata köre, a Sárospataki tanuló ifjak önképző társulata, a pesti demokrata kör, Török-Szent-Miklós némely földműves és iparos polgárai, s táviratilag számos mások közt az orosz ágoshonvédegyeleti gyűlés alkalmával diszebédre összegyűlve volt honvédek részéről, majd szives megemlékezéssel, majd rokonszenves üdvözetekkel s kegyeletes jó kívánatokkal lettem megörvendeztetve.

Ezekkel kapcsolatban válaszómat sürgető felszólítások érkeznek hozzám több oldalról. — És ez az, ami a nyilatkozást mulaszthatlan kötelelességemmé teszi.

Kinyilatkoztatom tehát: hogy ha eljárásomban szívem ösztönét követni szabadnak itélhetném, igen kedves feladatnak tekintettem volna, az irántam s részben fiaim iránt is tanusított jóakaratót mindannyiaknak külön külön levélben fejezve ki hálás köszönetemet, eszmét cserélni velök a kapott levelek változatos de egytől egyig meleg hazafiúi érzelmektől áthatott tartalmai felett; kedves feladatnak tekintettem volna ezt annyival inkább, mert az ily eszmecsere ideje alatt, mintegy visszahonosulva érezhetném magamat a szeretett hazába, melyből a viszonyok balfordulata számkivetve tart.

Hanem számot vetve a helyzettel azon meggyőződéshez jutottam, hogy rosszul viszonznám honfitársaimnak irántam mutatott jóakaratót, ha szívem ösztönének engedve, úgy miként előbb tettem, midőn még az akadémikuság tényekben nem mutatkozott, most is külön külön válaszólnék leveleikre, melyeknek vétele felől van szeren-

csém az illetőket legőszintébb hálám kijelentése mellett ezennel megnyugtanni.

Ugyanis az említett levelek nem magán természetűek, s a tapasztaltak után ítélve, az én válaszaim sem tekintendők ilyeseknek. E levelek legtöbbszörre nem szorítkoznak a rokonszenv és bizalom nyilatkozataira, hanem független lélekkel bírálva a hatalmon levő párt által harsányan dicsőített közjogi átalakulás valódi becsét, a multak kegyeletes felemlítéséhez, a jelenre alkalmazott olynemű politikai fejtegetéseket csatolnak, melyekre csak saját politikai hitvallásom indokolása lehetne az alkalmas felelet.

Sem hozzám nem illenék, sem a levélírók várakozásának meg nem felelnék, ha szemben a politikai fejtegetésekkel, különleges válaszaimban pusztán hálás köszönetem kijelentésére szorítkoznám a nyújtott megtiszteltetésekért; a becses levelek politikai tartalmait pedig, vagy hallgatással mellőzném vagy oly tartózkodással viszonzoznám, mely nézeteim valódi horderejét félreértésnek tehetné ki, a minnek jeleit itt ott már eddig is tapasztalám.

Én nemzetünk jogait és hivatását, s e jogoknak és hivatásnak megfelelő képességét illetőleg, igen határozott meggyőződésekkel bírok, melyektől — ha egyedül maradnék is velök széles e világon — soha és semmi körülmények közt el nem állok, mert e meggyőződések hazánk-állami létének alapjára vonatkoznak. Reform kérdések körül, még a kormányforma kérdését is közējök értve, szabad sőt esetleg hazafiui kötelesség is lehet a transactió, mint részletfizetés elfogadása, csak valóban részletfizetés természetével birjon, jogot fel ne adjon s a helyes irányban tovább haladásnak utját ne vágja De a hol egy, milliókból álló ezredéves nemzet állami életének alapja forog kérdésben, ott én a transactiókat semminemű feltételek alatt sem szabadoknak sem magának az állami létnek feladása nélkül lehetségeseknek nem tartom.

És mert az élet, a sokszertű tapasztalás, a tudomány s a történelem bölcselmének gondos észlelése azon meggyőződésre vezettek, hogy a nemzetek életébe vágó válságos problémáknál mindig csak egyetlen egy megoldás le-

hetséges, hogy ezen egyen kívül akár mely bölcsesség is biában keres megoldásokat, s hogy keresésével végtére sem ér el egyebet, mint azt, hogy a mesterkéltnél módosított kutatásának maga a czél esik áldozatul; én meggyőződésemet semminek, még az összes élő nemzedék ellenkező meggyőződésének sem rendelhetném alá.

A mesterkéltnél expediensek gyarló csónaka libeghet ideig óráig a sima viztükrön, míg szép csendes az idő, s a benn ülők gyönyörködhetnek helyzetük apró kényelmeiben; de keljen fel csak a vihar szele — a mint felfog kelni okvetlenül — a gyarló csónak a legelső szirten darabokra törik, s a bennülők bánata késő bánat lesz.

Azonban az én politikai hitvallásom fejtegetésére jelenben nincs vélemény nyilatkozási szabadság a magyar hazában.

Hogy azon határon túl melyet jól roszul a positiv törvények kiszabnak, a hatalom ritkán tűr ellenkezést, azt megfoghatom; ha nem én úgy tapasztalom, hogy a magyar kormány-körökben azon önbizalom helyét, mely csak egy egészséges államszervezetből fejlődhetik ki, a félelem betegségének gyanakodása foglalta el, mely az ovakodás hurját nagyon is tulfeszíti, s melynek kezében a törvény önkényenyé, a szigor üldözéssé fajul.

Nagyon éreztem én azon néhány felszólamlásaimnál melyek a Magyar Ujság útján nyilvánosságra jutottak, hogy nyilatkozataimban egy bizonyos határon túl nem mehetek; és nem is ringattam magamat a hazánkban közvélemény jelen phásisa iránt ábrándokban, s ép azért szabatos választó vonalat húzva, az én saját hitem, s a nemzet törvényes ohajtásai közt, ezeknek szempontjából csakis oly nézetek fejtegetésére szoritkozom, melyek egy loyális parlamenti ellenzék határvonalán belül maradtak. Saját személyes következetességem megóvásaul, h é t r ö v i d s z ó b a n felemlitettem ugyan egyszer saját hitemet, de nemcsak nem indokoltam azt egyetlen egy szóval is, nemcsak nem iparkodtam arra honfitársaimat reá birni, de sőt világosan kijelentettem, hogy ha az 1848-ki alaptörvények, melyek nemzetünk számára minden állami ügyekben, ne-

vezetesen a pénz és hadügyek körül is, minden idegen avatkozástól ment, független önkormányzatot a királyi szószentségének hozzájárultával biztosítottak, csonkítatlanul helyreállítatnak, és hűségesen megtartatnak, a nemzet tökéletesen meg lesz elégedve, bármi legyen is az én egyéni véleményem.

És mégis ezen — állítani merem — az önfeláldozásig loyális nyilatkozatom közléseért B ö s z ö r m é n y i képviselő ur hosszas fogságra és súlyos birságra kárhoztatott — v é d t e l e n ü !!! Mig másrészt teljesen törvényes körre szorítókozó egyletek a francia rémuralom tendentiosus gyanu szaglálására emlékeztető szigorral az egyesülési sarkalatos szabadság világos megsértésével feloszlatottak, mások pedig, kik rólam kegyeletes rokonszenvvel mertek megemlékezni, gyakran a hely- és törvényhatósági alkotmányos jogoknak is sérelmével üldöztetésekben részesültek.

Nem mulaszthatom el itt B ö s z ö r m é n y i ur esetére nézve megjegyezni, hogy midőn ő betegsége tekintetéből védelmének előadása végett egy kis halasztást kért, nemcsak a méltányosság, hanem a kormánynak saját erkölcsi érdeke is kívánta volna, hogy a közvádó, mint a kormány közege, ebben ne tegyen akadályt, miszerint a kormány tisztán álljon a közvélemény előtt, hogy nem bosszus szenvedély, nem üldözési viszketeg vezérli lépteiben. Ők e helyet az alaki kifogások zugprókátori mesterségéhez folyamodva, kaptak az alkalmon, hogy a védelem szabad szava elnémitassék, s reá ütötték a p r o s e c u t i ó r a a p e r s e c u t i o bélyegét, s ezzel sem elégedve meg, a védtelenül elítéltet még folyvást szenvedtetik, mint általában mindenkit, ki sajtóvétségben elmarasztaltatott, még mindig szenvedtetnek, mig-ha a hirlapi tudósítások valót mondtak — néhány száz tolvaj, rabló s hasonló fegyenc kegyelmesen reá eresztetett a társadalomra, nem a javulás jeleihez mért válogatással, hanem válogatás nélkül a fogási időre alapított categoriák szerint, — a minek kétségtelenül igen nagy része van a személy és vagyon biztonság

azon szomorú állapotában, mely miatt Magyarország már már a mivelt világ gunytárgyává lett.

A politikai animosítás említett tapasztalása mellett lehetetlen volt azon meggyőződésre nem jönnöm, hogy csak úgy válaszolhatnék egyenkint a levelekre, melyekkel megtiszteltetem, ha vagy nem mondanám meg egészen a mit hiszek, vagy tartózkodás nélkül kimondva a mit hiszek, nem venném tekintetbe, hogy üldöztetésekre adhatok alkalmat a hatalom gyanakodó ösztönének azok irányában, kik iránt tanusított jó akaratukért hálával tartozom.

Amazt önérzetem nem engedi, emettől a becsület s testvériség eltiltanak.

Esedezem annak okáért minden illetők előtt, méltóztassanak ezen indokoknál fogva engem a különleges válaszolás kötelessége alul felmenteni s mindnyájuk irányában érzékeny hálámnak ezenneli együttes kijelentésével megelégedni.

Csak egy van, mire nézve nyilatkozni, mint egyén magam iránti tartozásnak, s egy szükség, mire mint hazafi figyelmeztetni helyzetemben is szabadnak hiszem.

Az idézett levelek csaknem mindegyikében, mielőbbi hazatérésem óhajtását látom kifejezve.

Mély megilletődéssel köszönöm e részvétet.

Hazám viszontlátásának reménye csaknem az egyedüli kapocs, mely még az élethez köt.

Hiszen magyarnak születtem, s mi magyarok nem birunk a világgolgárság azon fokáig elmállani, vagy ha úgy tetszik, felemelkedni, hogy hazánkon kívül hont találhassunk. A „nescio quo natale solum dulcedine trahit“ leírhatlan erővel lüktet szívünk minden dobbanásában. Nálam talán még erősebben mint sok másoknál, mert nagyon régóta vagyok hontalan. Én fel tudom fogni ama velenzeteit, ki bünt szinlelt, melyért számkivetéséből haza kellett vitetnie, hogy halálra ítéltesék, miszerint hazáját bár csak a „sóhajok hidjáról“ még egyszer láthassa. Ah mert az ő hazája igazságtalan, kegyetlen lehetett egyes polgárai iránt, de független volt, saját sorsának szabad ura. — Nagyon fel tudom fogni, hogy a honvágy egy ily haza felé

erőt vett nála ifju élete szeretetén. — Aztán, megemlithetem-e a nélkül, hogy panaszkodni látszassam (mert túrni tudok, de panaszkodni nem) megemlithetem-e, hogy a ki körömben csak meg is fordult, tudni fogja, mi bánatosan szomorú körülmény még a levegő is.

Nagyon sovárgom hazámat viszont láthatni, de csak a független vagy függetlenség felé törő magyar hazát szabad viszont látnom, az állami jogállásról lemondó Magyarországot nem.

Tudom, hogy az 1867-iki közösügyes törvények pártivei e lemondást nem akarják bevallani. Ez politikájuk fonákságának kényszerű következtése; de a tényálláson nem változtat. A tényállás pedig az, hogy az 1867-iki törvények Magyarországa, bizony nem az 1790-ki 10-ik s 1848-ki 3-ik törvényezikkek Magyarországa.

Hanem most legujabbán a nemakaráshoz kérést is járult. Nagy vívmány gyanánt magasztaltatik a czimkérdés megoldása, s állittatik, hogy ezzel „a magyar király czimének régi sulya és érvénye vissza van állitva“ s „Magyarország államiségának diplomatiái elismerés van szereve.“

Én a dolgot merőben másképen látom.

E czimkérdés megoldásának két része van: az egyik a fejedelem czimére, a másik az országra vonatkozik.

Az elsőre nézve semmi lényeges különbséget nem birtam felfedezni az új s a régi czim között; a másodikra nézve pedig azt látom: hogy az új czim nemcsak nem **affirmatiója** Magyarország államiségának, de sőt annak egyenes határozott **negatiója**.

Ezen czimek: „ő Felsége a császár és király“ — „ő császári s apostoli királyi Felségc“ — „ausztria császár és Magyarország apostoli királya“ ekkorig is használtattak; a teljes czimben pedig az egész különbség ennyiből áll, hogy ekkorig így irtak: „ausztriai császár, Magyar- és Csehország stb. apostoli királya,“ ezentúl pedig így fognak írni: „ausztriai császár Csehország királya, és Magyarország apostoli királya.“ A különbség az, hogy az és kötszó

előbb Magyarország után s Csehország előtt állott, most pedig Csehország után s Magyarország előtt áll. Nem bírom felfogni, mi okot uyujthat ez az exultans ömlengések-re, nem bírom felfogni, miként lehet hinni, hogy ez által „a magyar király czimének régi sulya és érvénye vissza van állítva,“ midőn tudom, hogy azután a mit (balul és helytelenül) *pragmatica sanctiónak* bérmáltak el, Mária Terézia főczime a magyar királyság volt (mert mint császárné nem volt uralkodó) 2-ik Leopold mint magyar király üzent hadat Franciaországnak, Ferencz császár pedig, midőn örökös tartományait osztrák császársággá emelte, ettől a magyar korona országait világosan és határozottan megkülönböztette, mégis bizony fájdalmasan érezte nemzetünk, hogy ezen egész hosszú idő alatt a magyar király czime nem birt a régi sulylyal és érvénynyel, mert e suly s érvény csak akkor van meg, midőn az ország nemcsak jogilag, de tényleg is fenálló *souverain* állami önállásának is ad kifejezést. E suly s érvény abban áll, hogy a magyar király a magyar nemzet érdekeivel érezze magát azonosítva, s kizárólag ezekből, nem pedig idegen érdekekből merítse politikájának vezérirányát. S ez fájdalom! negyedfél század óta soha sem történt, arra pedig, hogy jövendőben másképen lehet, minden kilátást, minden reményt a mult országgyűlés maga tett semmivé az által, hogy oly törvényeket alkotott, melyek a bé . si udvarnak egészen könnyűvé, kényelmessé teszik azt, hogy magyar vérrel, magyar pénzzel nem magyar politikát üzhessen; igenis egészen könnyűvé, kényelmessé tette ezt a mult országgyűlés : mert nullificált minden alkotmányos garantiát, elhárított ezen idegenszerű politika utjából mindent, a mivel a magyar alkotmány minden csonkasága mellett is, azt az idegen politikát kisebb-nagyobb mértékben fékezheté, s többször valósággal fékezte is.

Aztán még kérkednek, hogy „a magyar király czimének régi sulya és érvénye vissza van állítva.“

Különben tán nem lesz felesleges e czinkérdés valódi becsét példával illusztrálnom :

Anglia királynéja minden diplomaticai iratokban

Nagy-Brittania és I r l a n d királynéjának czimeztetik. Van-e a föld hátán ember a ki hiszi, hogy ezzel az Ir király czimének régi sulya van érvényesítve? hogy ez által Irland állammá lett? s hogy államiságának diplomaticai elismerés van szerezeve?

A spanyol monarchák — mig léteztek — magokat Castilia, Leon, Arragon stb. királyainak czimezték. — Visszaállítása volt-e ez eze országok királyi czime régi sulyának? s államokká lettek-e a czim által?

Ez a mi korunk borzasztóan realis jellemü kor. Frázisok költői zománczával jól nem lakik. Neki valóság kell.

A valóság pedig az, hogy á l l a m csak az, a mely mindennemü állami ügyei körül önállóan függetlenül intéz-kedhetik.

Téheti ezt Magyarország az 1867-iki alku mellett? Ott van reá a felelet az együttl szavazó delegatiók közösségében, melyeknek osztrák és magyar két töredéke sokkal egységesebb testület, mint a magyar országgyűlés két háza, mert ezek nemcsak külön tanácskoznak, de együttl soha nem is szavazhatnak, mégis egy országgyűlést képeznek, mig a delegatiók külön tanácskoznak ugyan, de ha kell, együttl szavaznak, tehát kétségtelenül a legmagasabb államügyeket együttl intéző egységes birodalmi gyűlést, R e i c h s r a t h o t képezik. És a delegatiókon kívül ott van a felelet a közös miniszteriumokban a magyar országgyűlés ellenőrsége alul minden tekintetben elvont egységes hadseregben stb.

Nem rendelkezhetik hazánk idegen avatkozástól menten függetlenül sem erszényéről, sem karjáról, sem háborúról, sem békéről, sem nemzetközi viszonyairól. S a ki ezekről így nem rendelkezhetik, biz az nem állam, ha a hangmérték minden lépcsőjén fel s alá magát államnak kürtöli is. — Ezen öntetszelgő kürtölés nagyban emlékeztet az egykori magyar emigránsra, ki a koplalás egy bús reggelén imigy szólt pajtásához: „Csináljunk egymásnak jó napot, szólítsuk egymást nagyságos urnak!“

Van a czimekben diplomatikai fontosság, kétségtelenül, de csak akkor, ha valóságot jeleznek.

S z é c h e n y i szokta volt mondani, hogy „sujtásos nemzet vagyunk,“ valóban sujtásos gyermek nemzet volnánk, ha hazánk állami létének feladásaért, czimekben keresnénk kárpótlást.

A czimkérdésnek másik, az országra vonatkozó részével még rosszabbul vagyunk.

„O s z t r á k - m a g y a r b i r o d a l o m !“ Ez már egészen új. Borzasztóan új:“ Boeskaiak, Bethlenek, Rákóczyak, Tököliek, az 1790-ki törvényeket alkotott elődök, s a 20 év előtt az ország önállásáért elvérzett, hősök, sirjaikban is feljajdulnának, ha e czimet meghallhatnák.

Mert e czim egyenes negatívja Magyarország államiségának. E czim egyenesen kimondja, hogy sem Ausztria nem állam többé, sem Magyarország nem az, hanem a kettő együtt teszen egy államot, mind az egyik, mind a másik alkatrészévé provinciájává lett, egy új, egységes birodalomnak

Ez tény, melyet sem bármi magas helyek tekintélyével elfrázisozni, sem bármi hangos exaltatiókkal eléljenezni nem lehet.

Tökéletesen igaz, a mit a jobboldali közegek mondanak, hogy e „vivmány“ correct kifejezést ad a helyzetnek. De ép az a legfájdalmasabb, hogy a mult országgyűlés többsége oly helyzetet törvényesített, melynek egy oly czim felel meg, a mely büszkén kiáltja ki az egész világnak, hogy Magyarország állami létéről önként lemondott, s mint provinciális alkatrész Ausztriával egy egységes birodalomná összeolvadt.

Történjék velem akármí bár, én ezen új birodalomnak polgárává, én osztrák magyárrá soha sem leszek. Szívemnek dobbanása visszaborzad-e gondolattól.

Ne értsenek félre honfitársaim. Nem a boszu, nem az engesztelhetlenség indulata vezérel engem. Bár igen sok történt, mit megbocsátni nehéz, feledni lehetetlen, de még sem az engesztelhetlenség vezérel. Minthogy még a monarchia elve van fölényben Európában, hű alattvalója tudnék én lenni a magyar királynak, de csak is a „magyar királynak,“ bármi emlékezet legyen is multjához kötve. S nálam

a szó, melyet kimondok, sem nem *hyprocrisis*, sem nem *speculatio*, mely reservátákkal ámul, vagy ámit; hanem a Magyarországgal mint egész a részszel egybeolvadott ország birodalom polgára soha sem leszek. Engem semmine-mű provincialis alkotmányosság ki nem elégít, még ha százszor valódibb volna is mint a jelen hybrid állapot. Én nemzetem számára állami önállást veszek igénybe. Állami önállást, melyhez joggal is képességgel is bir, s melyet el is ér, csak akarni birjon.

Meglehet, hogy pálczát törtem e nyilatkozattal, életem hátralevő napjai felett. Legyen úgy, ha máskép nem lehet! kell, hogy oly emberek is legyenek, kik az elvet, mely életük vezérsillaga volt, nem adják fel semmi áron. Elv-hűségük néha termő maggá lehet a jövőndő földében. Néha poraikból kél ki, mi életükből ki nem kelhetett. Ha martyrok nincsenek, a kereszt nem ül vala diadalt.

De reményről ér még életemre nézve sem mondok le. A történelem logicája néha soká vesztegel, néha egy percz alatt századokat lép. Oly nagyokat lép, hogy a rövidlátó „ki hitte volna“-t kiált, s véletlenről beszél.

— — — — —
 E nyilatkozatom, s hálámnak megújított kijelentése után a szerény hazafiui figyelmeztetést, mit kényes helyzetemben is szabadnak itélek, elmondom második levelemben.

II.

Közelg az idő midőn a nemzet hivatva lesz kinyilatkoztatni, vajjon helyesli-e a mult országgyűlés által létrehozott új államjogot, helyre állítva találja-e általa az alkotmányt, megóva a nemzeti önállást s kielégítve a jogos várakozást, melyből az 1861-ki jeles feliratok alapján, volt képviselőinek választásánál kiindult volt.

A nemzet nem homályban tapogatózva fogja magát jobbra vagy balra elhatározni. A közös-ügyes alku épülete felemelve, berendezve, betetőzötten áll szemei előtt; árnyát kinyujtva — s (a mint nem egyszer láttuk) mind messzebb és messzebb nyujtva ki a nem közös ügyek mezejére is. —

Messzebb és sötétebben nyujtva ki mint még én is sejtém, hogy tenni fogja. Míg a tárgyalások tartottak, a nemzet mindig egy egy még meg nem oldott kérdéshez kötötte reményét, hogy odáig már nem fog menni az áldozat. De a kiindulási pontnál elfogadott birodalmi egység mindent háttérbe szorító eszméjének végzelmes logicája végig kergette a nemzetet a jog, vér s pénzáldozat egész lejtőjén. Nincs többé semmi kérdés függőben, mely felé reménnyel lehetne tekintenie. A nemzet tudja mihez tartott igényt; tudja mit kapott; és azt is tudja mi áron kapta azt a mit kapott. Mérleget huzhat nyereség s áldozat között.

Nincs is szándékomban magyar közjogi szempontból jelenleg újra taglalat alá venni a mult országgyűlés művét. Nézetem e tekintetben, a mint leveleikből látom, eléggé ismeretesek azok előtt a kiknek válaszolok.

Én a közelgő választásokra gondolva, csak arra kívánnék gyöngé szavammal közrehatni, miszerint a választók annak tudatával lépjenek a szavazat szekrényhez, hogy a közelgő választások dönteni fognak Hazánk jövőendő sorsa felett.

Dönteni fognak azért, mert Európa egy epochalis válság küszöbén áll. A westfáliai, utrechti, hubertsburgi, bécsi, párisi, prágai békekötések mutatják, hogy Európa politikai térképe, s vele az európai államrendszer minden nagy válság után kisebb nagyobb átalakításon ment keresztül. Most oly válság küszöbén állunk, melyről előrelátható, hogy birodalmak fognak itt szétbomolhatni, amott tömörülhetni, új állam csoportulatok alakulhatni, nemzetek klni, nemzetek enyészni, a mint okosan vagy oktalanul választandották állásukat.

Én arra kívánom hazámfiait figyelmeztetni, hogy a mint kimondják a legközelebbi választásoknál, hogy a magyar nemzet helyesli vagy nem helyesli a közös ügyes alkut, mely Magyarországot az osztrák birodalommal egy állam testületté összeforrasztotta, ezzel egyszersmind visszavonhatlanul kijelölendik s az európai hatalmaknak és népeknek tudtokra adandják az álláspontot, melyet nemzetünk a közelgő európai válságnál elfoglaland.

Eddig Európa csak azt tudja hazánkról, hogy minő nagy hadsereget, s ennek — minden parlamentáris ellenőrség alul kivett — alkalmazására hány millió forintot bocsátott a bécsi cabinet szabad rendelkezésére? De ma már mindenki tudja, s a ki előbb nem tudta volna, azt Sadova megtanithatá, hogy az erő a népeknél van; s hadseregeknél csak akkor, ha a népnek, melyből származnak, eszméit s érzelmeit képviselvén, lelkesedve vannak az ügyért, melyért küzdenek. S azt Európa még teljességgel nem tudja, vajjon a magyar nemzet el van-e határozva magát szívvvel, lélekkel azonosítani a bécsi udvar azon politikájával, mely a közös-ügyes alku kiindulási pontjából a „birodalmi egység s nagyhatalmi állás minden tekintet háttérbe szorító eszméjéből“ végzetszerűleg következik?

E kérdésre van a nemzet hivatva feleletet adni a közelgő választásoknál.

Én nem hiszem, hogy ennél életbevágóbb, maradandó következtésekben kihatóbb politikai problema valaha megfordult volna nemzetünk előtt.

A mily álláspontot fog nemzetünk e tekintetben a közelgő választásoknál elfoglalni, a szerint fogja kiki magának ujjain előre elszámálhatni, hogy a legközelebbi váltságánál, kün melyik hatalmak s minő nemzetek, a birodalomnak sőt saját hazánknak belsejében pedig melyik népfajok lesznek barátaink, lesznek ellenségeink? a szerint fogunk Európaszerte mint barát s mint ellenség számbavétni; s e számbavétel szerint fog hazánk fennmaradása vagy enyészete felett a történelem kérlelhetlen logicája határozni.

Legyen nekem szabad, a mindig fontos és semmi esetben nem mellőzendő jog mezéjéről, s a comparativ nyerevények határainak szűk köréből, olvasóim figyelmét magasabb politikai tekintetekre felhívni.

Az országgyűlést berekesztő trónbeszédben azt olvásám, hogy mindkét részről a közös czél volt, megoldani mindazon kérdéseket, melyek é v s z á z a d o k ó t a kutforrásai voltak a surlódásoknak, s miszerint senkinek se lehessen kétsége az iránt, hogy miféle száza d o s surló-

dásokra történik hivatkozás, a czél ekkinti kitüzése mellett egyszersmind kijelöltetik az eredmény: hogy t. i. a birodalom két állama között a közjogi surlódásokat a kölcsönös barátság viszonya váltotta fel.

Mielőtt ezen kölcsönös barátság tekintetében a komor valóság tanuságára hivatkoznám, megjegyezni kívánom, hogy én ismerni vélem hazánk százados surlódásainak történelmét, de én úgy tudom, hogy a közt, a mi most a „birodalom két államának“ nevezetik, s mi a közös ügyes alku előtt Magyarországnak és örökös tartományoknak nevezetett közjogi surlódások nem fordultak elé.

Azon lélekháborító ultimatum, mely 1848. szeptemberben Bécsből fegyvervégéről nyújtatott felénk, s mely ultimatumnak az 1867-ki transactio lényegileg teljes érvényt szerzett, nem nemzetközi surlódásoknak volt kifolyása hanem a magyar alkotmány ellen conspirált camarilla átokterhes műve.

Az örökös tartományok századokig nyögtek a rideg absolutismus járma alatt, de ezt nem mi okoztuk, sőt mi szivünkbenől fájlaltuk azt és a felettük diadalmaskodott absolutismus keze sulyát mi magunkon is érezve szabadságukat saját érdekünkben is óhajtottuk, és elidegeníthetlen jogaikért testvériesen szót is emeltünk. Engem megillet e hivatkozás, mert az örökös tartományok szabadsága mellett emelt szózatom egykor nagy események rugójává lett.

Mi viszont századokon át folytonos tusában éltünk folyvást csorbitott szabadságunkért, de ezt mi soha sem tulajdonítottuk az örökös tartományoknak, nem is tulajdoníthattuk, mert a soha meg nem szünő őskoru alkotmányunk ellenzése nem az ő művek vala.

Együtt szenvedtünk, együtt reméltünk, de közjogi surlódás köztünk nem volt, legkevésbé „századok óta.“

Ha valaki ez állításom ellenében a bécsi absolutismusból kifejlett tetteleges állapot, némely finanszialis, s közgazdaszati fekete pontjaira hivatkoznék, melyek rende-

zést igényeltek, nem maradnék adós a felelettel. — Most ezeknek fejtegetése elvezetne tárgyamtól, s azért csak annyit jegyzek meg először: hogy ezek soha sem váltak köztünk százados közjogi surlódások kútforrásaivá s másodsor: hogy ezeknek kiegyenlítése még pedig a jelennél sokkal jobb, mindkét részre kielégítőbb, s állandóbb sikerű kiegyenlítése végett teljességgel nem volt szükség az alkotmányos biztosítékokat mind a magyar nemzet mind a birodalom nemzetei nagy közjogi sérelmével az egymást kölcsönösen paralizálható delegatiók kezére játszani, s e kézre-játszás által merőben illusoriusokká tenni, nem volt szükség közös minisztereket teremteni, s e mesterkéltségek és a parlamentáris rendszer valóságával teljességgel össze nem egyeztethető gépezet kedvéért, úgy a magyar mint a birodalmi kormányokat tartományi prefecturákká degradálni, legkevésbé volt pedig szükség a birodalomnak történelmi személyességű nemzeteit Cislajthániává, s e mixtum compositummal Magyarországot egy birodalomná összeolvasztani.

Nemesak nem volt ezekre szükség de sőt az is bizonyos, hogy a nemzet és nemzet között soha nem létezett közjogi surlódások képzelt betegségének orvoslására gyógyszer keresni a hatalom ily módoni egységesítésében annyit teszen, mint megteremteni a szertehuzás, ellentétesség, és surlódás betegségét mely előbb nem létezett. Hogy nem létezett arról bizonyoságot teszen a tömérdek áldozat, melyben a magyar nemzet az örökös tartományokkal versenyzett, valahányszor a dynastia létele kivülről veszélyben forgott. És bizonyoságot tesznek azon diplomaticai oklevelek, melyekben az uralkodóház ünnepélyesen elismerte, hogy fennmaradását főképen a magyar nemzet lovagias nagylelkűségének köszönheti. — Hogy pedig az előbb nem létezett surlódások az 1867-ki végzelses munkából okvetlenül ki fognak fejlődni, az az egymással rideg ellentétbe helyezett érdekek természetéből kimaradhatlanul következik, mikint azt a bécsi udvar a legelső europai válságnál tapasztalni fogja.

Igen is, szenvedett magyar hazánk, s pedig századok

óta, nagyon is sokat szenvedett a közjogi surlódások miatt; de ezek nem nemzet és nemzet között forogtak fenn. E surlódások kuforrása egészen másutt fekszik.

A hatalom mindig terjeszkedésre törekszik. — Ez természetében van, s ezért szükségesek ellenében fékező korlátok. Hanem különösen a rettenetes emlékü II-ik Fülöp spanyol király óta, az európai udvaroknál kevés kivétellel a cabinet politika vált uralkodó eszmévé.

Cabinet politikának nevezték az: melynél nem a néperdekek s népakarat, hanem az uralkodók egyéni vagy családi hajlamai s vágyai szabják az irányt.

Symboluma: XIV-ik Lajos ismeretes mondata: „az állam én vagyok“

Ezen politika legnagyobb kifejlődésre azon dynastiáknál jutott, melyek mint a Habsburg-Lotharingiai ház különféle országok felett uralkodnak.

És ez természetes. Oly fejedelem, ki csak egy nemzet felett uralkodik, nemzeti közti tekintetben ritkán keresi és állandó sikerrel soha sem lelheti fel saját érdekét oly irányban, mely a nemzet állami érdekeitől eltér. Például, akárki legyen Franciaország uralkodója, az nem követhet mást mint francia politikát. Politikája lehet helyes, lehet helytelen, lehet szabadelvű, lehet kényuri, de lényegében mindig nemzeti, mindig francia akar lenni.

A mely perczben nem nemzeti, hanem tisztán családi politikát akar követni, meg bukik. Példákat nem szükségidéz-nem. Ismeretesek.

A bécsi udvar helyzete különböző, sőt ellenkező. Népeinek geniusa, jelleme, érdekei különbözők, itt ott ellentétesek. Oly politikát lehetetlen követnie, mely lénye ében magyar is, német is, cseh is, lengyel is, dél-sláv is, olasz is legyen; azaz mindezen nemzetek érdekeinek megfeleljen. Az megtörténhetik, s igen gyakran meg is történt, hogy a követett politika mindenik nemzet érdekeit sérti. De az soha sem történt és soha sem is történnhetik, hogy mindenik nemzet érdekeinek egyenlően megfeleljen. Ha egynek kedvez, mást bánt, ha egyet nyugasztal, mást keserit.

Ez fatalis egy helyzet, melyből a cabinet politika végzetszerűleg következett. S valóban a cabinet politica csakugyan a Habsburgház történelmében találja culminatióját.

Nem igen tudnék uralkodó házat nevezni, mely többet szerzett mint ez, de olyat sem, mely többet veszített volna. S a veszteségeknek még nincsen vége. A szerzés a szerencse szeszélyének műve volt. A veszteségek a cabinet politikai, ez pedig a helyzet végzetszerű kifolyása.

Hajdanta csak megtürték az uralkodók a népek befolyását a közügyek intézésébe. Alig volt ország, mely némi alkotmányval nem birt volna. De a mint ezen befolyást a cabinet politika kényelmetlennek tapasztalá, rendszeresen elkövetkezett az uralkodók ugynevezett „Isteni jogának“ (minő Isten-káromlás e szó!) harcza a népjog ellen.

A harcz célja egy, a mód kettő volt. A cél egységesíteni a hatalmat az uralkodó körül, miszerint a cabinet politica szabad kézzel birjon. A mód : felforgatni vagy elzibbasztani az alkotmányokat és egy kormánygépezet alá összeszorítani a külön tartományokat.

Nem mindenütt sikerült e cél elérni. Angliában a tusa a királynak fejébe került, a népnek szabadságot hozott.

Azon állam csoportozatban, melyet most osztrák birodalomnak hívnak, hajdan minden tartomány birt alkotmányval s az összeolvasztás iránya annyira nem volt meg, hogy még első Ferdinand fiai is megosztották maguk közt az „örökös tartományokat.“

Később a cabinet politika teljesen diadalmaskodott Ausztriában; — az alkotmányok eltöröltettek, a tartományok egy állammá összeolvasztattak. A hatalom egységessé, s egységében korlátlaná lett.

De a magyar nemzet nem engedett, gyakran földhöz sujtva, új erővel kelt mindig fel, mint a mesés Antheus, törhetlen eréllyel ragaszkodva az uralkodó házzal szerződésekkal biztosított önállásához és alkotmányához, mely még passivitása által is féket vethetett s gyakran vetett is a cabinet politikának.

Innen a közjogi surlódások. Nem nemzet és nemzet között folyt e surlódás, hanem a magyar önállás, a magyar al

kormányosság és a cabinet politika azon törekvése között, hogy a Habsburg ház uralkodása alatti országok zagyva csoportulatának egységes birodalmával Magyarországot összeforrasztva, egységet hozzon be a hatalomba s ezzel alapot szerezzen a dynastia „nagyhatalmi állásának,“ mit ez idő szerint „a birodalom nagyhatalmi állásának neveztek el. És nem rosszul neveztek, ha XIV. Lajos szava igaz.

Ez a mi „százados surlódásaink“ kútforrása.

És már most minő helyzetbe jutott nemzetünk?

Meg lön kísértve a birodalmi egységesítés létre hozására: a németesítés, az absolutistikus irány, önkény, erőszak, katonai rémuralom, vérpadok, elszegényítés kíséretében — a mind szélesbre és szélesbre nyult administratív központosítás, közben-közben a hizelgés szédítő mákonyával, midőn egy vagy más válságos perc nyomása engedékenységet javasolt. Tapasztaltuk 1790-ben, tapasztaltuk 1848-ban. S midőn látták, hogy ez a „balga“ magyar nép (!) a pillanatnyi engedékenység tréfáját komolyan veszi, meg lön kísértve a bellázadás felszítása és a nyílt háboru — és midőn ez sem használt, a muszka interventio (melynek vezetői a nép véres verejtékéből nyugdíjat huznak) s mind ennek átkos korollariuma gyanánt újra a vérpadok, s a tizennyolcz évi rémuralom.

A dolog még sem ment. Volt idő, mint Macbeth mondja, „midőn, ha az agyvelőtkiomlott, az ember meghalt, s ezzel a dolognak vége lön, de most újra fel-fel támadnak.“ — Igenis az a konok magyarnemzet sehogy sem akart meghalni, akár mennyi vért vették, akár mint kiverték agyvelejét.

Nem csak; de sőt mert a vér-kiszivattyuzás s agyondöngetés nem épen a legsikeresebb mód hűséges lelkesedést ébresztetni, lett belőle Solferino és Szadowa, és teljes politikai, finanziaális katonai banqueroute.

Hanem a kabinet-politika ekkor sem mondott le törekvéséről, csakhogy a régi eszközök sikerteleneknek tapasztaltatván, más eszközt kellett megkísérteni, olyat, mely a bukott helyzet követelményeinek megfeleljen.

A pénzforrások kiapadtak, A szívvérig kiszarolt népek már nem is zugolódtak hangosan, hanem fogcsikorgatva hagyták magukat exequáltatni, (a néma desperatio veszé-

lyesebb körjel mint a jajgatás). A hitel minden tekintetben tönkre jutott. Még ama hallgatag férfi is a magas „cs-répfödél alatt“, „c a d a v e r“-ről beszélt. E cadevert csak alkotmányos színezetű Volta oszloppal volt lehetséges felgalvanizálni; a politicai és financiai bukásból csak alkotmányos formákkal lehetett felemelkedni.

Hanem a magyar alkotmány helyreállítása nem fér össze a cabinet politica céljaival; mert mikor még csak rendi alkotmány volt is, gyakran igen alkalmatlan kerek-kötőnek mutatkozott a cabinet politica szekerénél — hát még most, miután képviselőivé fejlődött ki 48-ban! Nem azért folytattak ellene irtó háborút. Nem azért kértek kiirtására muszka segítséget, hogy a kiirtottat helyreállítsák.

Oly alkotmányt kellett kigondolni, mely pénzzel s katonával i n b o n a f o r m a j u r i s bőségesen és teljes készséggel ellása a cabinet politicát, s a pénznek és katonának kény és kedvszerinti alkalmazását a természeténél fogva néha viharos parlamentaris ellenőrséggel ne geniroza.

Hogy pedig a cabinet politica ezen teljes diadalának keserű labdacását a nemzet elnyelni ne vonakodják, meg kellett azt czukrozni azon engedélylyel, hogy hadd mulassa magát a nemzet aprólékos házi dolgaival úgy s addig — míg a cabinet politica „magasabb“ érdekeivel ütközésbe nem jő; — mert hiszen ha mégis ütközésbe találna jönni — ott van a cabinet politica kezében a kard s az erszény majd teszen róla.

Ez a tényállás kiáltó tanúsága; ez legjobb lelkiismeretes meggyőződéseim szerint az 1867-ki új államjog philosophiája.

A magyar nemzet sem meghalni nem akart, sem ébren nem akart végig sétálni a birodalommal összeolvasztás, a hatalom-egységesítés épületének tető-ormán. Tehát delejes álomba kellett ejteni, hogy a nyaktörő sétára vállalkozzék.

Feltalálták (Pesten vagy Bécsben, mindegy) a delejes álamitalt, neve: dualistikus alkotmány.

Szóról szóra el lehet róla mondani, mit egykor C o r m e n i n é l e s t o l l a irtó levél alakban (gondolom) XVIII-ik Lajos nevében a spanyol királyhoz: az alkotmányos for-

mákkali absolutistikus kormányzat királyi kényelmeiről k o r m á n y z a t o t, mondok nem közigazgatást, — ez alárendelt tekintet, mely ha rossz, sebez, — ha jó, sebeket kötözget mint az irgalmas barát, de a nemzetek élete, halála felett nem határoz.

Ilattott mint a chloroform. Csak egyet felejtettek. Azt, hogy a chloroform vagy elgőzölög, vagy megöl.

Azonban hatott. A századokon át különféle módon folytatott, de a magyar nemzet éberségén mindig meghiúsult kísérlet sikerült. Magyarországnak az osztrák birodalommal összeolvasztása, s a kormány (ismét: nem közigazgatás, hanem k o r m á n y) hatalom egységesítése ki van viva: c o n s u m m a t u m e s t. — A cabinet politika teljes diadalt ül.

Azon érdemet nem lehet megtagadni a hatalomtól, hogy nyíltan játszott. Nem csinált titkot szándékaiból — megmondta mindjárt kezdetben egész őszinteséggel, hogy: „a birodalom egysége s nagy hatalmi állása a vezér tekintet, mely előtt minden más tekintetnek (jognak, anyagi jólétnek, nemzeti önérzetnek — mindennek) h á t t é r b e k e l l á l l a n i.“

Soha se felejtsék ez őszinte szót hazámfiak, mert e szó igen komor valóság.

A birodalmi s vele kormányhatalmi egység igéje testté lön az egymás általi paralyzálástól tartó, s azért minden jóra merőben tehetetlen delegációkban; a mi a lehető legképtelenebb, egyszersmind leghaszontalanabb találmány, mint a rendszergyártás (System-macherei) viszketege kigondolhatott. — Annyira képtelen, s annyira haszontalan, hogy az embernek nevetni kellene felette, ha borzasztóan veszélyes nem volna az által, hogy a parlamentáris ellenőrség s adó-megszavazás alkotmányos biztosítékait nullificálta. Az ige testté lön a közös miniszterekben, kik nemzetünk vérével, pénzével, s a birodalmi nemzetek vérével és pénzével üzik a „magas“ politikát, a nélkül, hogy akár amannak, akár emezeknek ellenőrsége alatt állanának. — Az ige testté lön, a tiz évre (Boldog

Isten! épen a mostani válságos időben és alkotmányosnak nevezett országlatban tiz egész évre!) leszállithatlanul megszavazott 800 ezer főnyi hadsereg egységesítésében; e hadsereg alkalmazásának a parlament ellenőrsége alul elvonásában: — a honvédség parancsokai s főtisztjei kinevezésénél a felelős, magyar miniszter ellenjegyzésének mellőzésében — általában oly honvédség felállításának elhatározásában, mely nem egyéb mint az állandó hadsereggel rendelkező cabinetpolitica uszályában kullogó birodalom egységi „complementum;“ — és végre az ige testté lőn az: o s z t r á k m a g y a r birodalmi czimben.

Ha mindez együtt s a sok egyéb respondns mellék intézmény, mit elszámológatni hosszú dolog volna — nem kézzel fogható megtestesítése a birodalmi egység igéjének, mely mindent háttérbe szorító vezér tekintetnek állittatott fel; ugy én nem tudom mi lehet az.

A mióta a Habsburg Lothringiai ház uralkodik Magyarországon, a bécsi cabinet politica soha sem volt oly kényelmes helyzetben mint a minőbe az 1867-ki közjog által tétetett. Alkotmányos külformák mellett keze tökéletesen szabad s roppant eszközök állnak rendelkezésére, a „nagyhatalmi állás“ szeszélyes igényeinek utját követni, népei többségének, s különösen Magyarország életbe vágó politikai érdekeinek ro ására.

És mi lesz ennek következése? Az, hogy az ekkint minden féktől mentesített s a cselekvés eszközeivel ily dusan felruházott, cabinet-politika akkor ránthatja be hazánkat a mi érdekeinket merőben ellenkező élet halál háboruba, a mikor tetszik. — És be is fogja rántani okvetlenül.

Ez a tekintet az, melyben én nemzeti élet-halál kérdést látok, s mert ezt látok, nem gondolok visszaélni olvasóim türelmével, ha figyelmüket meg kissé igénybe veszem.*

* * *

Azzal végzém tegnap, hogy az 1867-iki állapotások által, minden fék alul felmentett cabinet-politica hazánkat

oly háboruba fogja sodorni, mely érdekeinkkel ellenkezik, s nemzeti jövőnket enyészettel fenyegeti.

Azt mondják, bizzék a nemzet Beust gróf bölcsességében; ő békét akar!

Békét akar! Attila ideje óta nem látott a világ ily fegyverkezést. — Egész Europa nem egyéb mint egy nagy kaszárnya, melynek fentartása a népek csontvelejét kiapasztja, de háborút senki nem akar! mind ez a béke érdekében történik. — Világos! mint az is világos, hogy tegnap óta már a diplomatiában a szó nem arra szolgál, hogy a szándokot eltakarja, hanem hogy felfedezze. Hogy is ne!

De nekem sem akaratom, sem okom Beust gróf szándokait gyanusítani. — Engem a közös ügyes alku által teremtett helyzet érdekel, nem a szereplő személyek.

Még csak arra sem fektetek súlyt, — hogy a „birodalmi cancellárt az európai sajtó nagy része, már is a *turbulens*“ Beust grófnak nevezi, s a legujabb török görög válságot az ő sugallatainak tulajdonítja — lehet, hogy ez nem való s én hajlandó vagyok hinni, hogy nem az. Hanem annyit ki kell mondanom: hogy nem bölcsen cselekszik, a ki valakinek égő szurok fáklyát ad kezébe, hogy lemenjen vele a puskaporos pinczébe, mert hiszen „okos ember, bizni lehet bölcsességében.“ Én sokkal jobb biztosítéknak tartom, nem suppeditálni neki az égő fáklyát, vagy elzárni előtte a puskaport.

Szerencsétlen nemzet az, mely institutiók helyett személyekben keres biztosítékot.

Azt is hallottam mondatni, hogy a birodalmi cancellár nem akar többé követni „cabinet politicát.“

De hát minőt követhet az 1867-iki alapon? *Oszt-rák-Magyar*art? Igon, de ha *oszt-rák* lesz, úgy nem lesz magyar, s ha magyar lesz, úgy nem *oszt-rák*. Érdekeink nem csak hogy nem ugyanazonosak, de egyenesen ellentétesek épazon függő európai kérdésekben, melyekben az összeütkezés veszélye legfenyegetőbb.

Nekünk leglényegesebb érdekünkben áll, hogy a bécsi udvar németország ügyeibe ne avatkozzék s külö-

nösen, hogy Ausztria német nagyhatalmu állását vissza ne kapja. Ennek visszakajása nekünk nemzeti halál.

Ausztria ellenben mint Germaniának ősi tagja abban, hogy a „Deutsches Vaterland“-ból kizáratott, se-hogy sem akar megnyugodni, ki is mondja tartózkodás nélkül, hogy tessék ne tessék a magyarnak, ő nem fog megnyugodni. — És tagadni nem lehet, hogy saját szempont-jából igaza van. Én is úgy szóllanék, én is úgy akar-nék, — ha osztrák volnék.

Mit fog az érdekek ezen kiegyenlíthetlen ellentétében a cabinet-politika cselekedni? Tudva van. Resignatiot mutat, hol a resignatio lehetetlen, mert a természettel ellenkezik, és azt mondja: „én elfogadom a prágai béke által teremtett helyzetet, de ha a porosz hegemonia Német-ország egységesítésében tovább akarna menni, ha a Majna vizét átlépi, akkor harcz és háboru. — Ezt nem engedem.“

Ám de azt minden gyermek tudja, hogy Germania egyesülése a történelem logicájának oly elutasíthatlan követelménye; mely a Majna vizénél meg nem állhat, s bizony senki kedvéért nem is fog megállani.

Tehát oda jutottunk az 1867-iki boldogító (!) alappal, melynek országszerte hosannát énekelnek pártliveri, hogy belerántatunk egy oly háboruba — sőt rugóivá válunk egy oly háborunak, mely reánk nézve úgy győzelem mint vereség esetében halálos.

Igen is rugóivá válunk. mert az 1867-iki közösügyes alku nélkül a bécsi udvar nemis gondolhatott volna ily háborura. Hazánkban mindenki ösztönszerűleg érezi -- bár a pártállás logicája miatt nem mindenki vallja is be, — miképen nekünk nemesak nincs okunk ellenezni de sőt életbe vágó okaink vannak kívánni hogy Németország egygyé legyen, de nem azon fejedelem felsősége alatt a ki hazánkknak is királya, — mert az egységes de nem osztrák-Németország, nekünk a legbiztosabb, a legtermészetesebb szövetségesünk lesz, minden támadás ellen mely muszka részről fenyegethetne; a nélkül hogy az ily Németország részéről absorptiótól kellene tartanunk. Ez any-

nyira ellenkeznek Németország érdekeivel, hogy azt teljes bizonyossággal a lehetetlenségek közé sorozhatjuk.

A dolgok logicája annyira világos, miszerint irtózatossá felelősséggel játszanék a ki akármi különleges tekintetnek, vagy pártérdeknek alárendelné azon nagy igazság méltánylatát, hogy a közelgő választásoknál azon 1867-ki alap feltartása mellett nyilatkozni mely a bécsi cabinet politicát minden féktől mentetté tettes e céljai kivitelének megkísértésére minden eszközökkel felruházta annyit teszen; mint hazánkat háboruba keverni Németország egységének meggátlása vagy a bécsi udvar német nagyhatalmi állásának visszaszerzése végett. E háboru pedig — a mint mondom — Magyarországot mind győzelem mind vereség esetében halállal fenyegeti — győzelem esetében azért, mert a német nagyhatalom má vált Ausztria egész súlyával nehezkednék Magyarországra, hogy azt nemzeti individualitásából kivetkőztesse, vereség esetében azért, mert ha Magyarország úgy állítja magát Europa elé mint egy történelmi kényszerítésű kérdésnek, Németország egysülése kérdésének határozott akadályát, a győzők ez akadálnak minden jövődő esetre elhárításáról lennének kénytelenek gondoskodni, a mi igen hihetőleg hazánk épségének rovására új territorialis alakításokra vezetne.

Nem kívánom én a Deákpárttól, hogy ezen szomorú kilátást bizonyosnak ismerje el, de annyit hazafias indulatától kívánhatni vélek, hogy legalább lehetőségét ne tagadja. És azt kérdelem, bölcs hazafiság lesz-e: a nemzetet egy ily veszély kockavetésének kitenni, midőn a haza biztos fennmaradásának, a jognak, a szellemi s anyagi érdekeknek a nemzeti önértetnek tekintete sőt — valljuk meg, — még magának a dynastiának jól felfogott java is az ellenkező utat javasolja?

* * *

Vessünk egy tekintetet keletre is.

Ott van egy szempont, melyre nézve hazánk érdekei a cabinet politica gyanítható újabb irányával találkozhatnak. E szempont az, hogy a muszka hatalom tovább

terjeszkedését nem kell megengedni. Ohajtom, hogy a bécsi cabinet politica erre nézve velünk magyarokkal abban is egyetértsen, hogy a muszka terjeszkedést semmi áron, még egy új lengyel forma partitio árán sem szabad megengedni. — Az iránt azonban, hogy a bécsi cabinet politica a magyar érdekekkel idáig egyetért, hogy azon compensationalis vágyakban, miket neki egész Europa nyíltan egyértelműleg tulajdonít, nincsen valóság, teljességgel nem vagyok bizonyos. És ez maga elég ok arra, — hogy a magyar nemzet vissza iparkodjék szerezni azon biztosítékokat, melyekkel a magyar alkotmány a bécsi cabinet politikát fékezhetné, mert minden ily compensationalis vágy minden ily partitioalis kísérlet hazánkat a legirtózatosabb veszélynek, a permanens belháboru az örökös belviszály általi elvérzés szerencsétlenségének tenné ki. Ez annyira világos, hogy minden további fejtegetés szükségtelen.

Azonban, akár mint legyen is a dolog ezekkel a compensationalis vágyakkal (miknek ismét legalább lehetőségét senki sem tagadhatja) annyi bizonyos, hogy az említett egyetlen egy szempontot kivéve minden egyébre nézve, még arra nézve is, hogy miben kell a muszka terjeszkedési politika ellen biztosítékot keresni, a bécsi kabinet politika merő ellentétben áll a magyar érdekekkel.

A magyar érdek úgy a török Porta, mint a török birodalom népei irányában a nem-interventio politikáját követeli, sem nem avatkozni, sem avatkozást nem engedni. — Hadd végezzék el maguk között a Porta s birodalmának népei ügyeiket. — Ha a porta ki tudja népeit engesztelni, s velök szövetségbe önálló életképes hatalommá fejlődni, meglesz a biztosíték az orosz terjeszkedés ellen, s veszély esetében szövetségeseeknek sem lesz hiájában. — Ha pedig a „beteg ember“ csakugyan halálosan beteg, nekünk teljességgel nincs érdekünkben az életképtelen vegetatióját, kül interventiókkal tengetni, mert ezzel nem eszközöltetik más, mint az, hogy a török birodalom keresztény népei a muszka karjai közé hajtatnak. Nekünk az áll érdekünkben, hogy ezen népeknek szabadsága

által emeltessék gát az orosz terjeszkedési vágyak ellen. Ez leszen a legbiztosabb, ez a legtermészetesebb gát. A ki szabad nemzet lehet, az soha sem lesz muszka szolgává, ha százszor szláv eredetű is. A keleti keresztény népek szabadsági törekvései iránt, nekünk magyaroknak nemcsak az igazság, nemcsak a testvériesség, hanem az önérdek is a barát s á g o s n e u t r a l i t á s t parancsolja. Ők, ha szabadokká lesznek, természetes szövetségeseinkké válnak, mert mind nekik, mind nekünk érdekünkben állandó kultámadás ellen egymást kölcsönösen támogatni. — Ilyen a magyar érdek politikája.

A bécsi kabinet politika iránya merőben ellenkező. — Ez a „n a g y h a t a l m i állás“ presumpciójából indulva ki, minden lóbe bele akarja mártani kanálát. — A bécsi kabinet politika a keleti kérdésben az a v a t k o z á s politikája s ennek következése az, hogy az osztrák avatkozást mindennél inkább gyűlölő keleti népeket a muszka karjaiba kergeti, s ha a magyar nemzet az 1867. alap helybenhagyásával ezen kabinet politika lovagjává szegődik, ezzel mind ezen népeket ellenségeinkké lenni kényszeríti. Hogy ennek minő viszhatása lesz hazánk belnyugalmára, s ebből viszont mi fog következni háboru esetében? azt, úgy hiszem, felesleges fejtegetnem. — Lelkiismeretében erről ugyis mindenki számot adhat magának.

* * *

Akár merre tekintünk is, tehát azt látjuk, hogy a mult országgyűlés által elfogadott közjogi alap, mely politikai tekintetben nem egyéb mint a birodalom s vele a hatalom egységesítésének s a kabinet politika minden alkotmányos fék aluli felmentésének diadala a magyar nemzet negyedfélszázados szívóssága felett: hazánkat minden oldalról vészterhes bonyodalmakba keveréssel fenyegeti.

És minő helyzetben találандják hazánkat e bonyodalmak, a vele egy uralkodót ismerő nemzetek irányában?

A közöstügyes alku tervezője s pártolói saját sokszori

bevallásuk szerint azért fogadták el kiindulási pontul a „birodalom egységét“ a magyar ősi hagyományos politika feladásával, mert hitük szerint Magyarország gyöngye, — szövetségesekre van szüksége — s e szövetségeseket legtermészetesebben azon népekben kell keresnie, melyek vele egy uralkodó alatt állanak.

S azt mondják: a szorosabb szövetkezés el van érve. A trónbeszédben is olvassuk hogy: „a birodalom két állama közt (tudtomra soha sem létezett) közjogi surlódásokat a kölcsönös barátság viszonya váltotta fel.“

Mellőzöm az önbizalmatlanságot, mit, a mint helyzetünkben teljesen indokolatlannak, úgy nemzetnél mindig bűnnek tartok, nem kisebbnek mint a tulbizakodást. Ez legalább küzd, s a ki küzd, győzhet. Amaz küzdelem nélkül megadja magát. Mellőzhetem annyival inkább, mert az erősnek is jó a szövetséges, csak olyan ne legyen, hogy belül oszlat, künn pedig egy barátért, két ellenséget teremtsen.

Annak sem akarok inszistálni, hogy szövetségek önálló tényezőket feltételezzenek.

Én arra akarom olvasóimat figyelmeztetni, mikint Deák politikájának sarkalatos tévedése abban áll: hogy ő az uralkodó házzali kiegyezkedést, hasonértelműnek vette a birodalom népei veli szövetkezéssel.

Pedig a kettő teljességgel nem ugyanaz.

Hogy a közös ügyes alku nem szövetkezés a birodalom népei veli — azt azok után, a mik Csehországban, Gallicziában s egyebütt történtek, s a mi Ausztriában folyást történik, ma már mindenki tudja.

Nem szövetség van kötve, hanem ingerült viszálykodás van felköltve. Eddig nem voltak köztünk nemzetközi surlódások, jövőben lesznek. Szelet vetettetek, forgó szél lesz az aratás. A közösügyes dualistikus alkotmány sok tekintetben annyira violentálta mindkét részen sok a népek legszentebb érzelmeit s leglényege sebb érdekeit, hogy a máris több oldal-ról nyilatkozó ingerültségnek lehetetlen, a legellenségesebb surlódásokká nem fajulni, ha csak nemzetünk a közelgő választásoknál, a mult ország-

gyűlés közjogi politikájának határozott elvetésével e surlódásoknak elejét nem veszi. S a dolog legszomorubb oldala az, hogy míg ez előtt ama nemzetek egyike vagy másikának gyakran igen is méltó neheztelése nem mi felénk, (kik annak okozói nem is valánk) hanem a hatalom felé fordult, mi pedig a szenvedésekben testvéreknek tekintetnek, most egész szenvedélylyel ellenünk fordul, mert nemzeti individualitásuk megsértését, elavulhatlan jogaik hátrátét-lét nekünk rovják fel, minthogy a két L a j t h á n i á b ó l összeférczelt új állam magyar találmány.

A csehek nemzeti aspiratioit Magyarszuronyokkal hallgattatták el — mint holnap talán — ha szükség találna rá lenni. a magyar nemzeti aspiratiókacsehek szuronyokkal hallgattatnák el.

Szövetség ez? Barátságos viszony ez?

Vagy talán az is a külmeg'ámadás elleni közös védelemhez tartozik, hogy a szövetséges, nemzetek katonái gendarmokul használtassanak kölcsönösen nemzeti aspiratiók elnyomására?

Hallottam mondatni: hogy a cseh mozgalom panszláv mozgalom, s ezt el kell nyomni. Én nem úgy tudom. Egy párt rajongó izgalmait nem kell a nép érzelmeivel összezavarni. Csehország nemzet akar lenni, nem a kis Ausztria függeléke, nem ciszlajthániai provincia. S a cseh nemzetnek mely a lelkiismereti szabadság előharczosa volt Európában, a cseh nemzetnek, mely a szabadsá- gért oly irtózatot sokat szenvedett, mint többet egy nemzet sem, a cseh nemzetnek ahoz, hogy valóban nemzet legyen és saját ügyeit önállóan maga intézze oly joga van, mely egy hajszálnyival sem kisebb mint a magyar nemzet hasonló joga. Ezzel sokat mondtam, de igazat. Nem, a cseh mozgalom nem panszláv mozgalom; azzá lehet, ha a magyar jobboldalnak a kormány által sugalmazottoknak hitt közlönyei a helyett, hogy mint „szövetségekhez“ illenek, a nemzet mellett nyilatkoznának a nivelláló hatalom ellenében, a hatalom mellett nyilatkoznak a nemzet ellenében s megfélekezésről beszélnek. Oh! így azzá lehet, de még nem panszlavisticus mozgalom. Azon-

ban tegyük fel, hogy az: hisz akkor nem szövetségünk a cseh nemzet, hanem határozott ellenségünk. Ha pedig nemzeti autonómia mozgalma, s mi magyarok ragaszkodunk az 1867-ki alaphoz, mely a hatalomnak kegyre kényre kezébe adja a magyar szuronyokat a cseh mozgalom elnyomására s Csehországot ciszlajthaniai provinciává degradálja, úgy mi nem vagyunk a cseh nemzet szövetségesei hanem vagyunk ellenségei.

Ilyen az a szövetség, ilyen az a barátságos viszony, melylyel az 1867-ki állam jog hazánk jövődjét biztosítottak hirdeti.

Az: hogy a magyar országgyűlés s a ciszlajthaniai Reichsrath egész készséggel megszavazták 10 évre a 800 ezer katonát az egységes hadsereg számára, a delegatiók pedig széles jó kedvvel megadták az igénybe vett milliókat, még teljeséggel nem teszi a népeket szövetségessé. Szövetséghez érdek egység, érzelem egyesítés kell, ezt pedig a dualisticus alkotmány nemcsak nem teremtett, de sőt a mi volt is elrontotta.

Magára a hadseregre nézve is igen veszélyes illúsióban ringatja magát a cabinet-politica, ha azt hiszi, hogy a magyar, horvát, cseh, lengyel, s némely más ezredék lelkesedve fognak küzdeni Ausztria németországi befolyásaért nyugoton, vagy az avatkozási, (hogy többet ne mondjak) politica kedvéért keleten. Még inkább illúsióban él, ha azt gondolja, hogy e népek lelkesedni fognak ez ügyekért.

Majd meglátja a válság perczében, mert mennyire gazda nélkül számított, s el lehet reá készülvé, hogy e gazda nélküli számításnak borzasztóbb következései lesznek mint 1866-ban.

Ausztriával, s német függelékeivel a szövetségi viszony egy hajszállal sem jobb mint Csehországgal.

Osztrák-német szövetségeseink (?!) magatartása nemzetünk irányában egy folytonos provocatio. Áldozott Magyarország jogban, vérben, pénzben, közigazdászati tekintetben többet mint a mennyit az önfeltartás kötelessége megengedhetett, s még ők panaszkodnak: „kényszer“ helyzet

felett. Ujabb meg újabb követelésekkel állnak elé: pedig nemcsak hirlapjaikban, hanem Reichsráthjuk, kormányuk által is, oly követelésekkel, melyeket már még Lónyay Menyhért ur is (még ő is!!) megsokallott.

Szövetség ez? Barátságos viszony ez? Érdek össze-forrás, érzelem találkozás ez?

Aztán Ausztria visszavágyódik Németországgali kapcsolatára. Megmutatta a lövész ünnepeknél, meg azóta is minden napon.

Ez oly hatalmas, egyszersmind oly természetes vágy, hogy annak kielégítéséről nem fog lemondani. Meg fogja kísértetni Németországot magához vonni, s ha a hegy nem jó Mahomethoz, nagyon meglehet, hogy Mahomet fog a hegyhez menni.

Érdekegység, szövetség lesz-e az: hogy ha az első esetben, az ő vágyaik miatt egy oly háboruba rántatunk bele, mely hazánkra nézve halálos horderejű; a második esetben pedig a magyar nemzet fog poroszlónak felhasználhatni, ki Mahometnek a hegy felé mentében utját állja?

Akármerre tekintek, én nem érdekégséget, nem egyetértést, nem szövetséget, hanem érdek ellentétet, visszavonást, ellenségeskedést látok.

A kapsok, melyek az osztrák-magyaroknak elkeresztelt birodalom népeit a múltban összetartogatták, a történelem fejleménye alatt nagyon meglazultak. Lehet, hogy a bel-dissolutio különben sem volt volna sokáig feltartóztatható, de az bizonyos, hogy összeforrasztás helyett az 1867-ki mű a decompositio processusát sulyosítja is, sietteti is — mert a nemzeti érdekeket egymással ellentétbe helyezve, surlódásokat idéz fel nemzet és nemzet között, melyekért a cabinet politicávali közjogi surlódás megszüntetése bizony nem örvendetes kárpótlás. E surlódásnak létrehozott megszüntetése igen hasonlít ahoz, mint mikor a husvágó — — — — de a tárgy nagyon komoly, ne keserítsük trivialis hasonlatokkal.

Gondoskodjék a magyar nemzet arról hogy alkotmányának helyreállításával a cabinet politika provocativ avatkozási hajlamait féken tarthassa, s higgye el hogy ez által

nemcsak saját hazánk jövődjét biztosítandja, hanem a birodalom dissolutiójának is elejét veheti (ha még nem késő); a dynastiától pedig igen keserves bajokat háritand el.

Csak ne legyen Európában senkinek oka a bécsi cabinet-politikának provocatív avatkozási hajlamaitól tartani; s az uralkodóház azon kellemes helyzetben találja magát, hogy semmi oldalról sem lesz oka támadástól tartani.

Bár mennyire feszültek is az európai viszonyok, ha a cabinet-politica maga nem provocál többeket, mostis csak egyetlen fekete pont van láthatárunkon, amott Rumania felől. Távol legyen tőlem a rumán nemzetről kicsinylőleg szólani, de annyit kicsinylés nélkül el merek mondani, hogy ezen fekete pont csak azon esetre nőheti ki magát aggasztó vihar felhővé, ha a bécsi cabinet politica fegyverkezéseivel, készületeivel, s hatalom egységesítési törekvéseivel egy vagy más nagyhatalomnak gyanakodásra szolgáltat okot, s ez által arra ösztönzi, hogy „in Erwartung der Dinge, die da kommen sollen“ magának Romania felől is emeltyűt készítsen, a gyanított ellenségnek bajt okozni. — Ez esetet kivéve, igazságunk érzetében nyugton nézhetjük e kis feketepontot.

A bécsi udvar szorosán defensiv állásra van utalva, nemcsak nép inek érdekei, de saját biztonságának tekintete által is. — Az állás, melyet a cabinet-politikának az ősi magyar alkotmány feletti diadalával, s abból fejlődött készülődéseivel elfoglalt, nem defensiv, hanem egyenesen aggressiv állás. — Hiában mondják, hogy nem az, hol a tény beszél, szónak nem hisznek.

Állítsák vissza a 48-ki magyar alkotmányt; tegyenek eleget Csehország s Galliczia jogszerű nemzeti aspiratióinak — nem egységes nagy hadseregekben, — melyek a mellett, hogy a népek csontvelejét elapasztják — mindig aggressiv kinézésűek oly hatalomnál, kit senki sem fenyeget, és még is magukban teljességgel nem ígérnek biztosítékot, hanem minden nemzetnél a népies honvédelmi rendszernek saját geniusa szerinti teljes kifejtésében

keressék a biztonságot ; ekkor elhiszi Európa, hogy Bécs nem gondol támadásra, — ez leszen a éke garantiája, nem a 800 ezer katona. — S hidje el nekem a bécsi udvar, azon zavartalan megelegedéssel és fejlődő jóléttel, mely e politika nyomán felvirágoznék, a trónnak biztonságáról sokkal jobban gondoskodandik, mint ha a minden lébe kanál-mártásban keresi az úgynevezett „nagy hatalmi állás“ nagyon meddő, de egyszersmind nagyon veszélyes dicőségét.

* * *

Ezek azon magasabb politikai tekintetek, — melyekre a jelen válságos perczekben hazafiai kötelességnek ismerem azon hazámiai figyelmét felkérni, kik bizalmukkal, rokonszenvükkel megtiszteltének.

A nemzet államjogának tekintete rendkívülig fontos, kétségtelentül ; mert erőszak alul idő folytával menekülni lehet, de az önként feladott államjog visszaszerzésére alig van példa a történelemben.

Mindazáltal még a jog tekintete sem meriti ki a felforgó kérdés horderejét.

Még kevésbbé felelne meg a helyzet fontosságának azon választó, kire (hogy a személyes előszeretet ösztönét, vagy a csábok iránti engedékenységek undok ingerét ne is említsem) azon tekintet gyakorolna határozó befolyást, hogy türethetőbb-e a jelen állapot akár a közel, akár a távol multnál ; hogy a mult országgyűlés által lefektetett alapon n inő belreformokhoz lehetne kilátás ? minő particularis érdekek remélhetnének kielégítést, minő sebfájdalmak számíthatnának enyhítésre, minő óhajok teljesezésre ?

Reformok élvezetéhez, fájdalmak enyhítéséhez, óhajok teljesezéséhez élet kell, S itt legbensőbb meggyőződés szerint egyenesen az élet és halál kérdése vár eldöntő feleletre a nemzettől.

A ki azt hiszi, hogy jó és üdvös, ha a cabinet politika minden féktől mentten marad, úgy mikint az 1867-ki alku mentté tette, az válasszon oly képviselőt, ki az 1867-ki közjogi alapnak fentartására szavazand.

A ki ellenkezőt hiszen — mikint én is hiszek — az válasszon e meggyőződésnek megfelelő képviselőt. És arról legyen meggyőződve, hogy ha a nemzet tekintélyes többsége az 1867-ben létrehozott közjogi alap ellen fogna nyilatkozni; ennek eredménye az volna, hogy vagy elháríttatnék a fenyegető alakban feltornyosuló európai összeütközés (Magyarország magatartása nagy súlylyal bír e tekintetben, mert a bécsi udvar magatartása felett fog határozni) vagy legalább az eszközöltetnék, hogy az összeütközés lokalisáltatnék; — vagy ha sem egyik, sem másik nem történhetnék, annyi minden esetre eléretnék: hogy az osztrák birodalommal összeolvadást repudiáló Magyarország nem tekintetnék Európa által azonosítottnak azon cabinet politikával, mely ezen összeolvasztásnak corollariuma (mint 1866-ban sem tekintetett azonosultnak a bécsi politikával) s annál fogva nem is terjednének ki hazánkra az ezen politikából kifejlendő háborúnak gyászos politikai következményei (mint az 1866-ki háborúnak következményei sem terjedtek ki) míg ellenkező esetben nem csak ki fognak hazánkra terjedni, hanem aggodó lelketeljes meggyőződés eszerint egyenesen hazánk lesz a háborúnak legsiralmasabb áldozata.

De akárminő legyen a nemzet akarata, az minden esetre a helyzet kiáltó követelménye, hogy ez akarat minéműségre iránt semmi félreértésre ne maradjon alkalma Európának.

Maradna pedig, ha a pártok nem ezen főtekinetet körül, hanem akármi más tekintetek befolyása alatt tömörülének.

Deák mondotta nem régiben, hogy legjobb program az 1867-ki közjogi alap fentartása.

Az ő szempontjából igazat adok neki, s a magam szempontjából azt adom hozzá, hogy legjobb program azon közjogi alap elvetése.

Az alkotmányos életben gyakorlott nemzeteknél a pártok mindig a legfőbb kérdés körül tömörülnek. — Ez határoz a választások kimenetele felett. — Így történt legközelebb is az alkotmányos élet mintahonában Angliá-

ban, — hol a választások felett egyenesen és kirekesztőleg az irlandi egyház kérdése határozott.

Határozzon hazánkban az 1867-ki közjogi alap kérdése, mely hazánkra nézve ezerszer fontosabb, mint Angliára az ir egyház kérdése.

Különbén is a progressiv belreformok kérdése nem oly kérdés, mely határozott eválasztó vonalat képezne a pártok között. — Azon reformalapok után, melyeket az 1848-ki törvényhozás lerakott, s melyeket elenyésztetni többé semmi hatalom nem képes, mint semmi erőszak nem volt képes, a reformfejlődés ki fogja magát vivni, ha a nemzet élve marad. — Az obscurantismus és a cast-érdekek antiquált szelleme már nagyon tehetetlen, szemben a haladott kor követelményeivel, mikkel még a levegő is saturálva van. — Reform barátok — nemcsak a baloldalon vannak, vannak a jobb oldalon is. Sokakat ismerek közülök régi bajtársaimat a szabadelvű reformok tusájában.

Igaz, — történtek a mult országgyűlésen reformkérdéseknél is dolgok, melyek felett ép azért, mert ismerem a szabadelvű haladás veterán bajnokait, nem csak megütököttem, de meg is botránkoztam.

Azonban tudom, hogy ez nem onnan eredt, mintha ők kevésbbé szabadelvűek volnának elvekben, mint akár én magam is, hanem történt a közöstitgyes uj államjog valódi vagy vélt exigentiáinak lidércz nyomása alatt.

Nézetem szerint reformtekintetben a fő különbség a balpárt és jobb párt közt abban áll: hogy a balpárt nem lévén azonosítva a közöstitgyes uj államjoggal, nem is érzi kebelén ama lidércz nyomást, s a reformkérdéseket saját belbecsük szerint szabadabban ítélheti. — A jobb oldal ellenben azon szomorú helyzetben van, hogy a közöstitgyes államjog exigentiáinak mindent kénytelen alárendelni, s így a reformkérdésekben is mindenek előtt arra tekint, vajjon a kérdésnek ilyen vagy amolyan eldöntése nem teszi-e zökkenőssé az utat a közöstitgyes szekér előtt, mert ez olykényes, töredékény szerkezet, hogy minden kátyun kereke törhet.

Ez magyarázza a miniszteriumnak is sokszor külön-

ben megfoghatlanul téves magaviseletét; és ez magyarázza azt is, hogy a többség, mely közjogi politicájának diadalát a jelen miniszterium fenállásával solidaritásba helyezte, kénytelennek vélte magát, sokszor jobb meggyőződéseivel ellentétben is, a miniszteriumot tüskén bokron keresztül, derűre borura, még gyarlóságaiában is támogatni; leegészen a muszkavezetők nyugdíjazásáig.

Világos tehát, hogy magokra a reformkérdésekre nézve is, a közjogi alap kérdése bir határozó befolyással.

Ép azért, bár az én személyes aspiratióim más térre tartozván, én a létező parlamentaris pártok vagy párt töredékek egyikével sem vallhatom magamat solidarisnak, hazafiúi őszinteséggel intem a pártokat, hogy minden más tekintet félre téve, tömörüljenek a hazánk sorsát eldöntő közjogi kérdés körül, s valamint azok kik az 1867 - diki közjogi alapot helyeslik, kétségtelenül tömörülni fognak a Deák név által jelzett zászló körül — ugy viszont azok, kik ezen alapot nem helyeslik, nem tekintve a pártszinezet árnyalataira, s egymást kölcsönösen támogatva, helyről helyre azon személyben, kit a helyi viszonyok leginkább ajánlanak, tömörüljenek a közjogi alap elvetésének zászlója körül.

Ha ezen zászló jutna diadalhoz — mint lelkemből ohajtom, hogy jusson, — azért azzal, hogy a mult országgyűlés közösügyes épülete mindjárt elsüpped, nem merném a nemzetet kecségtetni. —

A bizonyos eredményeket e következőkben jelölöm ki.

1-ször A nemzet ki fogja tapasztalni vajjon a hiresztelt parlamentaris kormányzat valóság-e, ha mindjárt azon párt jut is többségbe, mely a cabinet-politica kivánalmainak nem kedvező.

2-szor A reform- kérdések mezején szabadabban fog mozoghatni a jövő országgyűlés, s a mi mindennél fontosabb

3-szor Europa tudni fogja, hogy a magyar nemzet nem vállalkozik lovagjává azon cabinet-politicának, mely az osztrák birodalommal egy államtesületté összeolvadásból

logically következnek. — Én úgy vagyok meggyőződve, hogy egy ily nyilatkozattal hazánk az enyészettől lesz megóva.

Könyörgök a magyarok Istenéhez, bocsássa a tiszta hazafiság világ sugárát e sokat hányatott nemzetre, miszerint kibontakozva minden aprólékos ingerek befolyása alul egyedül a közös haza fenmaradásának magas tekintete által vezéreltessék a nagy polgári kötelességnél melynek teljesítésére hivatva van.

Turin jan. 11-ikén 1869.

Kossuth Lajos

Dr BALLAGI GÉZA

MURANTI 10142

EXLEKERT

